

סובלת מדימוי לא הוגן, ולכן אנו מעריכים את אלו כמותכם שבאים לראות את האמת מקרוב".

ההתלהבות של חיכמת מכך שבקרוב תיפתח מסעדה כשרה בבאקו, מעידה כמה התיירות הישראלית חשובה כאן, לא פחות מהטכנולוגיות שישראל מוכרת לאזרים - מחקלאות, רפואה וכלי נשק מתקדמים. בפנים הכל בווער, אבל כלפי חוץ לא מראים דבר. הסיבה ברורה. האזרים רוקדים טנגו עגמומי על קצות האצבעות, בין הזרבות שרוסיה, ארה"ב, טורקיה ואיראן מנופפות סביבם כחלק מהמשחק הגדול על מפת העולם. אולי כשווייץ, זו הדרך היחידה של רפובליקה קטנה, הלכודה בצבת האינטרסים של מעצמותה על, לשרוד. וכפי שמסכם זאת חיכמת בצורה יפה כל כך: "אזרבייג'ן היא כאן, במקום שלה ובייחוד שלה. אני תמיד מתבדח שאם רואים אותה במפה היא נראית כציפור שעפה מהמזרח למערב. אם תוריד ממנה כנף אחת, היא לא תעוף. לכן אנו כעם אף פעם לא אומרים 'או - או' אלא תמיד - 'גם וגם'".

הג'ייב, יועץ הנשיא ליחסים בינלאומיים. רהוט ובאנגלית מור שלמת, חיכמת פורש בפנינו את מעמדה הייחודי של אזרבייג'ן בתחילת המאה העשרים ואחת ואת חשיבות הקשרים בין שתי המדינות.

"יש לנו יחסים מיוחדים איתכם מאז הקמת המדינה ב-1992, וישראל היתה אחת הראשונות שהכירה בנו כמדינה החופשית. יש לנו יחסים תרבותיים, כלכליים, צבאיים ומסחריים. טיסות ישירות ומלאות, מה שמוכיח שיש יחסים יציבים מצוינים. ואנחנו בהחלט מעודדים את הארגונים המקומיים לסחור ולהביא טכנולוגיה מעמיתיהם בישראל".

כשאנו מקשים עליו עם שאלה על מהות הדמוקרטיה האזרית הוא עונה בהגינות: "אנחנו בדרך להיות מדינה דמוקרטית, לא כל מדינה מותאמת לאותו מודל דמוקרטי. דמוקרטיה אינה מצב קבוע אלא תהליך לקראת. תשווה את הדמוקרטיה של ישראל היום לדמוקרטיה שלה כשהייתה בת 25 שנה. דמוקרטיה היא מצב תודעתי, ואם תתבונן בכל הנוגע לזכויות האזרח, זכויות דתיות, זכויות פוליטיות, תגלה שאזרבייג'ן

שושה שנכבשה על ידי ארמניה הייתה סמל לגדולה המוזיקה והאמנות של אזרבייג'ן

בית הספר המקומי מעוטרים בתמונות הסבל, גיבורי החיל הלאומיים שנהרגו במהלך הקרבות. כאן אני מבין מדוע היה כה חשוב לאנשי אזרבייג'ן להביא אותנו, העיתונאים, לראות את הסיפור מקרוב ובפרטי פרטים, שכן אין להם דבר חשוב יותר מאשר הנרטיב הממסגר את סיפורם כעוף החול הקם מאפרו הסובייטי ובונה מחדש את עתידו.

קשה שלא לחוש את צביעות העולם כשאתה משווה את סיפור העקורים והפליטים הנוכח בכל רחבי אזרבייג'ן הגדול לה, זו שמעבר לבאקו, עם הסכסוך הישראלי-פלשתיני. בעוד הפלשתינים לא מרפים מהמפתחות המחלידים של בתי הסבא רבא, והעולם מכרכר סביבם בכותרות ראשיות, האזרים מתחננים לאיזו תשומת לב עולמית, קצת התייחסות למיליון העקורים והפליטים של חבל נגורנו-קרבאך.

חשוב מכך - האזרים לא מנציחים את מצב הפליטות, ורוצים שמישהו ישים לב לא רק לאסון, אלא למעשה הבנייה המחודשת שהמדינה עוברת, לפרויקט השיקום המפואר ובי עיקר לדרך שבה הם מנסים לפתור ולשקם סכסוך לאומי בלי להגדיל את השנאה בין העמים. פעם אחר פעם התגאו המארחים שלנו שלמרות הטיהור האתני והשמדת כל המסגדים בארמניה ובחבל נגורנו-קרבאך, האזרים לא רק שלא גירשו את 30 אלף הארמנים שחיים באזרבייג'ן, אלא אף תחזקו ושיפצו את הקתדרלה השחורה בעיר העתיקה של באקו. כפי שסיכם זאת זמין הזיב, מנהל בית הספר בג'ורג'ו מרג'נלי: "העובדה שאני שונא את החייל הארמני היושב על אדמתי, אינה משנה את העובדה שאין לי דבר נגד העם הארמני בכללותו".

אז לאן כל זה הולך? בזמן הסיור שלנו, התקיימה עוד ועידת פסגה פוליטית בין הצדדים. נראה שהאזרים לא רוצים לנהל את הסכסוך לנצח. אריה גוט, מומחה ליחסי ישראל-אזרבייג'ן, מבהיר את העמדה האזרית שהדיפלומטים מסתירים בין המילים: "בסופו של דבר, יותר מ-20 אחוזים משטחי אזרבייג'ן נמצאים תחת כיבוש ארמני. מדובר בכיבוש לא חוקי. אפילו האו"ם אינו מכיר בשליטת הארמנים על האדמות הללו.

"על אף קריאות ברורות מצד ארגונים בינלאומיים לכוחות הארמניים לסגת מחבל נגורנו-קרבאך, ממשיכים הכוחות הארמניים לירות ומפירים כל ניסיון להפסקת אש. הממשלה בבאקו מנסה כבר זמן רב לפתור את העניין בדרכי שלום. אך באקו גם טוענת שאם לא יגיעו לשלום הם מוכנים לפתור את הבעיה בדרך צבאית".

את התחושה הזו מהדהדים דברי תיכוניםט צעיר ממחוז הגבול טרט, שאותו אני פוגש בדרך לבחינת הבגרות. כשאני שואל איך ייגמר הסכסוך הוא משיב: "זו האדמה שלנו, ולא נוותר עליה אף פעם, אין לנו ברירה ולא יעזור לארמנים שום לובי. בסוף הם יוותרו או שישלמו בדם".

נפרדים מבאקו: בדרך לדמוקרטיה כל הדרך החוצה מאזור הקרבות, אני מביט בגדר הצמודה אל הכביש ולא מסוגל להשתחרר מהמחשבה שהאופל האורב מעברה השני של הגדר זו איראן. רשמית האזרים מתייחסים אליהם כשכנים טובים, אך בשיחות לא לציטוט, איראן נתפ-

סת כמי שמעוניינת לשמר את הכאוס באזור האזרים קוראים גם את המפה הגדולה. בכל מקום שמענו שוב את ההערכה העצומה שלהם לישראל. עוזר הנשיא, ד"ר עלי חסנוב מעודכן היטב בתוצאות הבחירות בישראל - "גם האזרבייג'נים שמחים שנתניהו לקח הרבה מנדטים. אנו מכבדים את רצון הציבור הבוחר בישראל. ואם בחרו את נתניהו לאחר עשר שנים בשלטון, כנראה שהוא מנהיג טוב לעמו." ההערכה לנתניהו בממשל האזרי גלויה. חסנוב מסביר "נתניהו היה הבכיר הישראלי הראשון שהגיע לאזרבייג'ן ב-1997 ופגש את אביו של הנשיא. כל התפתחות היחסים המיוחדים שבין המדינות, התרחשו בעקבות המפגש של נתניהו, ואנו מכבדים אותו כמי שכיבד אותנו. ולכן אנו מחזקים את מערכת היחסים האמיצה בין ישראל ואזרבייג'ן בכל התחומים" ואם היתם מה ישראל מקבלת ביחסים אלו, התשובה בתחנות הדלק הקרובות לביתכם. יותר משישים אחוז מהנסיעות בישראל נעשות באמצעות דלק אזרבייג'ני פגישתנו האחרונה בעיר הבירה באקו היא עם חיכמת

בית כנסת יהודי ההרים בבאקו

אוגקטאי הזייפ, שלמרות צניעותו הרבה הוא בהחלט גיבור מקומי. בין 1994 ל-2016 מיררו הארמנים את חיי התושבים של כל הכפרים מתחת לרמה הגבוהה על ידי בלתי פוסק מדי יום ובשעות משונות. לתושבים היה ברור שמדובר בר בלוחמה פסיכולוגית באמצעות תחמושת חיה, ולרוב זה הצליח. הארמנים הפכו את הכפר בעל השם כשל כוכב דיסקו - ג'ורג'ו מרג'נלי - למטווח מטרות חיות עבור חיילי מוצב ללה טאפה.

אט־אט עזבו 1,000 תושבי הכפר את חייהם או אדמתם, ועברו למקומות שלווים או בטוחים יותר. האדם האחרון שנשאר ואף סירב להתפנות היה אוגקטאי. במשך 22 שנה המשיך לעבוד את אדמתו ולגדל ילדים וכבשים בצל סכנת חיים בלתי פוסקת. הילדים למדו בבית הספר בכפר רחוק יותר, וכשתהיתי אם החברים שלהם באו לשחק בכפר הנטוש, אוגקטאי מחייך באירוניה: "הם העדיפו לא להגיע לכאן". לאחר תבוסת הארמנים בקרב ללה טאפה, שיקמו האזורים את הכפר. התוצאה - כפר יפהפה והזוי שכמו נלקח מהסרט "המופע של טרומן", כבישים רחבים מדי למעט מכוניות ישנות, גנים ציבוריים מכוסים בניילון, בתים מרובעים על הסנטימטר המצטרפים יחד לתחושה של עיירה אמריקנית מושלמת, שכמו נוצרה כתפאורה הוליוודית שבה מישהו מנגב את האבק מהדשא מדי יום, והבנוס - קרון דיינר אדום מבהיק המוכר נקניקיות וקוקה קולה בטוויסט מקומי. כל הכפר משמש מצגת גדולה להדגים את העבר. קירות

ההר, ויצרו עליה עמדה מבוצרת, כמעט בלתי חדירה לחלו־טין, כמעט בלתי מנוצחת.

מצד אחד ההרים שבשליטת הארמנים, מעברו השני של העמק - האיראנים, וברמה שמתחת בנחיתות אסטרטגית, פרושים הכוחות האזריים. החיילים מתגאים שכבשו את המתחם המבוצר בתוך דקות ספורות. מבט בטופוגרפיה סביב המוצב מעלה שמדובר ככל הנראה בלוחמי־על. כבוגר מור"קים של צה"ל, כולי מלא התפעמות על אומץ ליבם המופלא של החיילים. הרבה לאחר מכן אני מגלה שעל פי מקורות זרים מה שהכריע את הקרב במהירות שיא היה טכנולוגיה ישראלית שאיש לא שש לדבר עליה. כשאתה נזכר שמדובר בקרב המתרחש ארבעה קילומטרים בלבד מהגבול האיראני, אני מרגיש קצת יותר בטוח כשאני חושב על משפחת ויקיריי בישראל

ג'ורג'ו מרג'נלי: כמו תפאורה מסרט אומוד מיזרייב לוקח אותנו אל כפרו לשעבר. האיש המבוגר מתרגש עד דמעות: "כאן היה בית הספר שלי, כאן היה ביתי", ומול גבעה ירוקה ויפהפייה הוא מוסיף: "כאן קיימת את צוואתו של אבי, וקברתי אותו בכפר שלו כשנפטר". המצבות שבורות כי הצלפים הארמנים יורים גם בתמונות המתים. החיילים המלווים אותנו מורים לאומוד להתכופף אבל אומוד הנרגש מסרב להיכנע, עומד מול הקבר ומצהיר את נאמנותו לאדמתו ולהיסטוריה שלו כאזרי. "אני לא גיבור, נשארתי כאן כי זו האדמה שלי", אומר

ביקור של עיתונאים ישראלים באזרבייג'ן

פוגש את ההורים השכולים של טוראנה חסאנובה בת ה-16 שנהרגה בידי הארמנים. אחיה עזאת מדדה ברחבי הכפר על קביים, קטוע רגל ממוקש. מראה ההריסות קורע לב, וזו התוגה הגדולה ביותר שהאזור הזה משרה עליך - תחושת אומללות ועצב אנושי חשוף וגלוי, המשמשים שורה נוספת בסבך מלחמות הנרטיבים ההיסטוריים.

ללה טאפה: בין שני הרים "בליל 16 באפריל, הארמנים עשו את הפרובוקציות הרגילות שלהם. אבל הפעם הגבנו ככוונה ובעוצמה מהירה, רצינו שיחטפו עד הסוף", מספר לנו רס"ן תאיר כולמוב, שבניגוד לשקט המתוח על פני החיילים הרבים שפגשנו, נראה כהיפסטר חייכן מתחת כובע הצמר הצבאי. אולם המראה מטעה. האיש כבר הוביל את הכוחות האזריים בקרב על פסגת הר "ללה טאפה", שעבור האזרים הוא המקבילה לכיבוש החרמון, קרב שהוא מיתוס, מקור לגאווה.

אנו יושבים במוצב למסורת טקס לגימת תה מר ופירות יער מתוקים מסוכר. טקס שאף מארח אזרי לא יכול להתחיל ולשאת (הרבה) דברים בלעדיו. אני גונב מבט חטוף על העמק שמתחת ומבין שפסגת טאפה חולשת על שטח עצום. הטופוגרפיה המתפתלת, מעל מכשולי קרקע טבעיים, ודרך עיקולים חדים מעשה ידי אדם, מקשה אפילו על ג'יפ יפני חדש לעבור בנתיב הצר במעלה ההר. ב-1993 כבשו הארמנים את פסגת

החקלאות במקום. במקום מי ההרים, משקים האזרים את השדות עם מים קרטזיאניים שהם מעלים מבטן האדמה במחיר עצום של מיליוני דולרים לכל מחזור. זה המחיר הכלכלי של הסכסוך, המייצר תוצרת חקלאית זולה מאוד בהשקעה עצומה הבאה מרווחי הנפט והגז של המדינה.

כך אני מבין את אלמר ממדריוב, שר החוץ האזרי, שבוחר לציין בראש ובראשונה את התפעמותו מיכולות ניהול המים של ישראל. כשאני תוהה אם הצעירים עוזבים את הפריפריה החקלאית ועוברים לעיר הגדול, ממדוב תמה. מבחינתו הוא מרכז המדינה: "כל מה שאתה רואה בבאקו, יש לי כאן ואפילו יותר".

מאוחר יותר נשוטט על קו הגבול בכפר הסאנגייה. אני

פגישה של עיתונאים ישראלים עם פליטים

מסגד טזה פיר

נגורנו-קארבך וששת המחוזות הסובבים את החבל. האזרים מדברים על כ-750 אלף עקורים מבתיים, ויחד עם רבע מ-ליון האזרים שגורשו מארמניה, נוצרה בעיית מיליון הפליטים והעקורים של אזרבייג'ן.

מחוז טרטור: עצב אנושי על קו גבול

ארבעה קילומטרים מהגבול, אנו מתקבלים בלבביות שופעת על ידי ראש מחוז טרטור, מוסטקי ממדוב. הוא לא מוכן לדבר לפני שיאכיל וישקה אותנו. לצד הפג'וויה והווד-קה, כיאה לאזור הירוק שמסביב, ממדוב שם בצלחתנו שלל עשבים, מבצל ירוק ופטרזיליה ועד זן טרגון ייחודי (טרחון בלשון המקומית) עם מבט "כדאי לכם" הבוקע מהרכי עיניו, שלא דורש תרגום כדי להבהיר שזו הצעה שאי אפשר לסרב לה. טעימה מעשב הפלא המקומי מבהירה שאכן היה כדאי לנו.

כשממדוב מספר באגביות שרקטות נפלו כאן מכל עבר, אני כבר מרגיש לגמרי בבית ותוהה היכן הממ"ד. דיון קצר וקולני מעלה שאין מילה באזרית לממ"ד, פשוט נשכבים ומחכים לפור הגורל. ממדוב ייקח אותנו לראות אנדרטה שהארמנים הקימו בחבל במלאות 150 שנה להיותם במקום. כשנסוגו במלחמה, הרסו הארמנים את האנדרטה כדי לא להותיר הוכחה שאינם תושבי המקום מאז ומתמיד. כחלק ממלחמת הנרטיבים, האזרים הם אלו ששחזרו אותה.

תחושת הצדק ההיסטורי היא מקור הכוח שבו נאחזים האזרים בסיפור הסכסוך שלהם. החקלאות הידלדלה, וכדי למנוע משבר הממשלה התערבה ומעודדת כלכלית את

אלבנית. האזרים מתגאים בהיותם המדינה החילונית-מוסלמית הראשונה, ובהפרדה המוחלטת שמתקיימת אצלם בין דת למדינה.

המחשבה שכזו הרמוניה יכולה להתקיים בין אנשי כל הדתות (955 דתות רשומות במדינה) היא בו בזמן מוזרה והגיונית לחלוטין. "הסיבה שזה עובד ושיש פה סובלנות, היא בגלל שאזרבייג'ן היתה תמיד מקום לרב-תרבותיות", מסביר לנו ראבן חסנוב, הממונה על רב-תרבותיות במדינה, "זו המסורת שלנו. בגלל מיקום אזרבייג'ן בצומת הדרכים והתרבויות, תרבות הרב-תרבותיות הועלתה כאן לרמה של מדיניות רשמית. נשיא המדינה מתייחס לכל הדתות באותה צורה. אנו מקבלים כל עניין דתי, כל עוד הוא מקדם אחדות, שלום ושלווה בין אנשים".

אנו עוזבים את נוחות באקו ולילותיה המוארים, ונוסעים על פני כבישים ארוכים וישרים אל עבר גבול חבל "נגורנו-קארבך" - הלב המדמם של המדינה, אשר קורע אותה פיזית לשניים. הנוף אחיד, אדמה שחורה ושופעת, מעט יישובים חקלאיים ותחנות דרכים, כבשים ופרות בצידו הדרכים, ומעל הכל, אי שם באופק, מיתמרים ההרים הרחוקים כאיום מגבוה. בכאוס שנוצר עם התפרקות בריה"מ ב-1989, החלו סכ"סוכים על רקע אתני בין האוכלוסייה הארמנית והאזרית בתוך החבל. כשהתושבים הארמנים של החבל הכריזו על היותו רפובליקה עצמאית, הם הגלו את 250 אלף תושביה האזרים של ארמניה. בפברואר 1992 טבחו הארמנים ב-613 תושבי הכפר חוג'לי, מה שגרם לבריחה המונית של אנשי חבל

דוד פרץ ישראל היום

ארץ האש

הקדושה

סביב הכבישים לקראת הגעת מרוץ הפורמולה 1 לעיר בש- בוע הבא, ארמונות ענק מוארים בשדרות הרחבות, מסעדות מכל עבר, ברים ובתי קפה שמחיריהם יחבבו את אזרבייג'ן על כיסו וקיבתו של התייר הישראלי. רק התבוננות מעבר לחזיתות הרחובות מאפשרת לראות את הסדקים במציאות. זה לא רק השעון שתקוע דרך קבע על חצות במגדל הארמון. הגענו לכאן כדי לראות ולחוש מקרוב את הסכסוך המבעיר את אזרבייג'ן מבפנים זה שלושים שנה. קיבלנו הצצה במדינה מורכבת שבה הגלוי רב מהנסתר, אך הנסתר שבליבה שחור כנפט, והוא אשר מניע אותה בין להט הלהבות מכל עבר אל עבר העתיד. ארץ שמשמעות שמה הוא "ארץ האש השומרת" באקו: מהרמוניה - אל לב הסכסוך במסגד היידר אלייב, ארבעת המינרטים מתנשאים לגובה 95 מטרים ובולטים למרחקים. כשהשמש מאירה את הפלא הארכיטקטוני הזה, קשה שלא לחוש את מלוא העוצמה הדתית של מבנים גדולים מהחיים. המסגד קרוי על שם אבי האומה, הנשיא המיתולוגי של אזרבייג'ן. הוא פרוש על פני שלוש קומות, 3,500 אנשים יכולים להתפלל בתוכו בו בזמן, גם נשים, אולם הדבר המדהים ביותר שאנו מגלים במסגד אינו השטיח הענק בגודל 900 מטר מרובע, אלא הרמוניה דתית נדירה וייחודית למקום..

בכניסה למסגד מקבלים אותנו שני האימאמים - חאפזי עבסוב (שיעי) ואקהוד רופט גראייב (סוני) ועוד שורת מכובד דים, ובהם נשיא הקהילה היהודית וראש הכנסייה הקתולית

בתפקידי כבנקאי נסעתי הרבה בעולם, ושווייץ תמיד מזכירה לי את אזרבייג'ן - מדינה קטנה ויפהפייה ששומרת על עצמה בתוך סבך המעצמות השכנות לה".

פריד המקומי משתף אותנו במחשבותיו כשברקע צלילי הסק' סופון המוזהב של ג'ון קולטריין מלטפים מאות בקבוקי יין על מדפים מעוצבים, בטרם יתפוגגו. בחוץ הבליחו אורות חשמל ראשונים על הטיילת. ומעבר לשפת הבטון התכנס הים הכספי בשתיקת סודותיו כווילון טורקיז עמוק.

עוד ערב זוהר ירד מפסגות הקווקז והתיישב על באקו בר טכנולוגיית היין, מקום מוזר להתחיל בו סיור עיתונאים להכיר רת "הסכסוך". אנו פוגשים את פריד הבנקאי לשעבר, שחום עור, כסוף שיער ובמראה של פרופסור ממושקף, וטועמים מיינות היקב שלו, "שביאן".

בכל טעימה אני מתרשם כמה היין של פריד הוא שיקוף מדויק של המקום. שילוב של רוח ועזות, עוצמה פנימית ועדינות מהדהדת כזיכרונות. בגשר שבין המערב והמזרח, הדרומי לצפוני, המתיקות החמצמצה של היין היא איזון טעמים ייחודי, שילוב עולמות בלתי משתלבים. ז'קלין כהנוב חלמה על הלבנטיניות - מרחב שאינו מזרח ואינו מערב אלא המפגש שבינם - ואני בטוח שהיתה מרגישה בבית עם פריד, בטח בבאקו. עיר השילובים המוזהבים.

שמים סוף לכאבי הברכיים והגב!

סיור ברחובות העיר יכריח אתכם להתנתק מהדימוי הקד בוע של הקווקז כחצר התחתית של המערב. גדרות נפרשות